

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

VII.501.2.2018.AG

Pan

Zbigniew Ziobro

Minister Sprawiedliwości

Od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz. U. poz. 862 ze zm.) do Rzecznika Praw Obywatelskich napływają skargi, dotyczące w szczególności funkcjonowania publicznego Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym i skutków wprowadzenia tej instytucji do polskiego porządku prawnego.

Niestety, **potwierdzają się obawy, które podnosiłem w piśmie z dnia 24 lutego 2016 r. skierowanym do Przewodniczącego Podkomisji nadzwyczajnej w Sejmie pracującej nad projektem ustawy¹**. Wskazywałem tam m.in., że „pełna i jednoznaczna identyfikacja osoby objętej Rejestrem publicznym, wynikająca z faktu publikacji imienia i nazwiska, daty urodzenia, ale również fotografii sprawcy, może w efekcie prowadzić do identyfikacji ofiar sprawcy w przypadku, gdy pokrzywdzonym jest członek rodziny sprawcy, co może skutkować ich niedopuszczalną wiktymizacją”.

W ostatnich dniach otrzymałem m.in. pismo od Skarżącego, którą – za jego zgodą – przekazuję do wiadomości Pana Ministra w załączeniu. Skarżący jest 20-letnim mieszkańcem wsi, uczniem liceum ogólnokształcącego. Wraz z 17-letnią siostrą przebywają w rodzinie zastępczej, w której został umieszczony na mocy postanowienia właściwego sądu rejonowego. Przed kilkoma laty padli oni ofiarą przemocy ze strony ojca, który następnie, za poważne przestępstwa na tle seksualnym wobec dwóch przyrodnych sióstr wnioskodawcy, skazany został wyrokiem Sądu Okręgowego na karę 15 lat pozbawienia wolności.

¹ https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/WG_ws_rejestru_sprawcow_przestepstw_na_tle_seksualnym.pdf

Zgodnie z przedstawionym stanem faktycznym sprawy, mieszkańcy wsi już opublikowali na portalu społecznościowym zdjęcie i dane pobrane z Rejestru, udostępniając je znajomym i mieszkańcom. Autor listu obawia się nie tylko o siebie i spodziewaną utratę spokoju życia, ale przede wszystkim o swoją młodszą siostrę, jednocześnie córkę i ofiarę mężczyzny skazanego na pozbawienie wolności i umieszczonego w Rejestrze. Wedle słów Skarżącego, jego siostra, pozostająca od 5 lat pod opieką psychologa, już teraz obawia się o przyszłość w związku z zaistniałą sytuacją, stała się nerwowa, ma problemy ze snem. Autor listu prosi o interwencję, ponieważ – jak podkreśla – zmiana nazwiska w tak małej miejscowości nie rozwiąże ich problemu i jedyną alternatywą może być wyjazd z Polski.

Z tak skrótkowo opisanej sytuacji wyłania się poważny i złożony problem społeczny, którego skutkiem może być ponowna wiktyimizacja wielu młodych osób, które w przeszłości padły ofiarą poważnych przestępstw na tle seksualnym, a obecnie traumatyczna przeszłość może im zostać w okrutny sposób przypominiana przez ich najbliższe otoczenie: sąsiadów, pracodawców, wynajmujących, znajomych, rówieśników, nową rodzinę.

Zarysowany problem nie jest tylko hipotetycznym, lecz faktycznym i opisanym już zjawiskiem. Istnieją liczne publikacje, w tym raporty naukowe, zajmujące się tematem negatywnych skutków ubocznych publicznego rejestru sprawców przestępstw seksualnych na życie ich dzieci. Badania prowadzone są głównie w Stanach Zjednoczonych, z racji tego, że właśnie tam funkcjonuje publicznie dostępny rejestr.

W badaniach amerykańskich naukowców wskazuje się przede wszystkim, że publikacja danych przestępcy seksualnego skutkuje negatywnymi konsekwencjami dla jego najbliższych, w tym w szczególności dzieci. W raporcie opublikowanym w 2009 r. J. Levenson i R. Tewksbury stwierdzają – na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród 600 krewnych osób umieszczonych w publicznym rejestrze – że dzieci skazanych tracą prawie wszystkich przyjaciół, są izolowane, są obiektem zaczepek, w skrajnych przypadkach zmuszane do przeprowadzki. 20% badanych wypowiedziano umowy najmu lokalu, 40% badanych miało problem ze znalezieniem mieszkania. Zgodnie z raportem 2/3 dzieci padło ofiarą izolacji, $\frac{3}{4}$ zapadło na depresję, 44% było obrażanych lub straszonych (ataki werbalne), a 7% pobitych (ataki fizyczne)².

E. Frenzel wraz z innymi autorami, w swych badaniach zatytułowanych „Zrozumienie skutków ubocznych prawa rejestrowego: Badanie postrzegania zarejestrowanych przestępców seksualnych”, dowodzi, że dzieci przestępców seksualnych widocznych w rejestrach publicznych są wyśmiewane w szkołach, odrzucane przez kolegów

² J. Levenson, R. Tewksbury, Collateral Damage: Family Members of Registered Sex Offenders”, *American Journal of Criminal Justice*, January 2009. Dostęp w dniu 19 stycznia 2018 r.: https://www.researchgate.net/publication/226463284_Collateral_Damage_Family_Members_of_Registered_Sex_Offenders.

i ich rodziców; rodzice innych dzieci nie pozwalają swoim podopiecznym przebywać w towarzystwie dzieci osób widniejących w rejestrze. Dodatkowo badania wskazują na szersze negatywne konsekwencje publicznego rejestru dla otoczenia przestępcy: szkody doznają też jego sąsiedzi, ponieważ spadają ceny ich nieruchomości – zainteresowanie klientów kupnem domu w sąsiedztwie zarejestrowanego przestępcy seksualnego jest niewielkie³. Również Ch. S. Leon z University of Delaware w swej ankiecie udowadnia, że dzieci osób widniejących w publicznym rejestrze sprawców przestępstw na tle seksualnym są odrzucane i nękanie, rodziny takich osób mają trudności ze znalezieniem mieszkania, żony tracą przyjaciół i pracę⁴. Z kolei Steven Yoder, w artykule zatytułowanym „Collateral damage: Harsh sex offender laws may put whole families at risk”, wskazuje na wyniki badań, zgodnie z którymi podobne rejestry i ograniczenia w poruszaniu się (zakaz zbliżania się do pewnych lokalizacji) czynią dzieci sprawców przestępstw seksualnych wrażliwymi na prześladowanie, znęcanie się, a także bezdomność. Jak podkreśla Yoder, coraz więcej badań i opinii sądowych podważa skuteczność i konstytucyjność przepisów o publicznie dostępnych rejestrach sprawców przestępstw na tle seksualnym. Yoder podaje, że tysiące partnerek i dzieci doznaje krzywdy z powodu przepisów, które teoretycznie miały je chronić⁵.

Niestety, w obecnym kształcie ustawa nie przewiduje żadnych możliwości wystąpienia do sądu o usunięcie danych ojca Skarżącego z rejestru i zapewnienia ochrony zarówno jemu, jak i jego rodzeństwu. Ustawa wyznaczyła termin 2-miesięczny od chwili wejścia jej w życie (czyli do 1 grudnia 2017 r.) na ewentualne złożenie stosownego wniosku do sądu przez sprawcę, którego dane miały być zamieszczone w rejestrze. Ze stosownego uprawnienia nie skorzystał również właściwy prezes sądu. Rzecznikowi Praw Obywatelskich nie przysługuje również żadna inna możliwość, która mogłaby spowodować poprawę sytuacji Skarżącego.

Jednak problem uważam za szczególnie istotny. W świetle powyższych badań widać jednoznacznie, że dzieci osób umieszczonych w publicznych rejestrach sprawców przestępstw na tle seksualnym odczuwają znaczne niedogodności w swoim otoczeniu, odrzucenie, czy wręcz wrogość i prześladowanie. **Szczególnym, kwalifikowanym przypadkiem jest sytuacja, gdy dzieci te same były wcześniej ofiarami przestępcy seksualnego.** Nie dość, że zostają one społecznie napiętnowane z powodu winy rodzica, to dodatkowo dochodzi do powtórnej wiktymizacji poprzez przypomnienie im traumatycznych doznań z przeszłości. Z takimi sytuacjami mamy obecnie do czynienia w Polsce na skutek

³ E.D. Frenzel i in., Understanding collateral consequences of registry laws: An examination of the perceptions of sex offender registrants, *Justice Policy Journal*, Volume 11, Number 2 (Fall). Center on Juvenile and Criminal Justice 2014, str. 13-15.

⁴ S. Yoder, Collateral damage: Harsh sex offender laws may put whole families at risk, *Al Jazeera America*, 27 sierpnia 2015. Dostęp w dniu 19 stycznia 2018 r.: <http://america.aljazeera.com/articles/2015/8/27/harsh-sex-offender-laws-may-put-whole-families-at-risk.html>

⁵ *Ibidem*.

udostępnienia Rejestru publicznego na mocy przepisów ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Zjawisko to uznać należy za wysoce niepożądane i trzeba podjąć wszelkie starania, aby je wyeliminować, dla dobra małoletnich i – w szczególności – dzieci, które padły ofiarą przestępstw seksualnych. Do podjęcia takich działań, mających na celu eliminację zjawiska ponownej wiktylizacji ofiar przestępstw seksualnych zobowiązują Polskę także liczne zalecenia, deklaracje i konwencje międzynarodowe, a także przepisy prawa krajowego.

W myśl rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z 1985 r., poświęconej *Deklaracji podstawowych zasad wymiaru sprawiedliwości odnoszących się do ofiar przestępstw i nadużyć władzy*, ofiary powinny być traktowane ze współczuciem oraz szacunkiem dla ich godności⁶. Państwo powinno podejmować środki w celu zminimalizowania niedogodności napotykanych przez ofiary, ochrony prywatności oraz zapewnienia im bezpieczeństwa jak również ochrony ich rodzin.

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, przyjętej przez Komitet Ministrów w dniu 12 lipca 2007 r. zobowiązuje Polskę do zapewnienia pomocy ofiarom przestępstw. W szczególności, art. 14 ust. 1 tej Konwencji stanowi o obowiązku podjęcia działań ustawodawczych i innych na rzecz zagwarantowania dzieciom długoterminowej pomocy w powrocie do zdolności psychicznych i społecznych⁷. Zgodnie z Zaleceniem Komitetu Ministrów Rady Europy nr R(87)21, dzieci należą do szczególnej kategorii ofiar, dla których winny być stworzone, rozwijane i poszerzane usługi związane z udzielaniem im pomocy. Zaleca się podjęcie środków zapobiegających wiktylizacji, np. w najbliższym otoczeniu. Ofiary specyficznych przestępstw, jak zgwałcenie i przemoc w rodzinie, powinny być objęte szczególną troską⁸. Komitet Ministrów Rady Europy zaleca też, aby rządy państw członkowskich podjęły następujące środki: udzielanie konkretnych informacji i porad opinii publicznej i samym ofiarom w celu zapobieżenia jakiegokolwiek dalszej wiktylizacji, przy jednoczesnym unikaniu nadmiernego natężenia uczucia strachu i niepewności; rozwijanie specjalnych polityk dla określenia szczególnie wrażliwych grup i przeciwdziałania ich wiktylizacji; promowanie programów działań pomiędzy sąsiadami dla przeciwdziałania wiktylizacji i zachęcenia grup narażonych na szczególne ryzyko

⁶ *Deklaracja podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy*. Rezolucja 96-go Zgromadzenia Ogólnego ONZ 40/34 z dnia 29 listopada 1985 r. (A/RES/40/34.). Dostęp w dniu 22 stycznia 2018 r.: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm>

⁷ *Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych*. Dz.U. z 2015 r., poz. 608.

⁸ *Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy nr R(87)21 w sprawie zapobiegania wiktylizacji i pomocy dla ofiar przestępstw*. Komitet Ministrów, 17 września 1987 r., posiedzenie Zastępców Ministrów nr 410. Dostęp w dniu 22 stycznia 2018 r.: <https://rm.coe.int/16804e24dc>

wiktylizacji do podjęcia szczególnych środków we współpracy z lokalnymi instytucjami i Policją.

Z kolei, jak podkreśla się w Polskiej Karcie Praw Ofiary, ofiara ma prawo do wolności od wtórnej wiktylizacji [I. 2. (3)], a także prawo do bezpieczeństwa i ochrony oraz poszanowania jej życia rodzinnego i prywatnego; ofiary nie wolno ponownie dręczyć – należy dołożyć wszelkich starań, by uniknęła ona powtórnej wiktylizacji; oznacza to zakaz wkraczania w prywatność ofiary i jej rodziny ze strony wszystkich, którzy stykają się z nią w związku z popełnionym przestępstwem, w szczególności: przedstawicieli organów państwowych, służb medycznych, socjalnych, mediów [III. 6.]⁹.

Waga problemu nakazuje, w mojej ocenie, podjęcie pilnych działań. Wyrażam nadzieję, że niniejsze wystąpienie przyczyni się do podjęcia pilnych prac nad zmianami w ustawie, zmierzających do ochrony dzieci - ofiar sprawców przestępstw na tle seksualnym.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2017 r. poz. 958), **zwracam się do Pana Ministra z prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionego problemu oraz podjęcie działań zmierzających do pilnej nowelizacji ustawy.** Przypadający na 22 lutego Europejski Dzień Ofiar Przestępstw¹⁰ może stanowić ku temu stosowną okazję.

Zwracam się również uprzejmie z prośbą o analizę przedstawionej sprawy indywidualnej i poinformowanie mnie o jej wynikach. Proszę w szczególności o wskazanie, czy prezes właściwego sądu podejmował działania wynikające z art. 29 ust. 2 i ust. 3 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Zal. 3

⁹ *Polska Karta Praw Ofiary*. Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 1999. Dostęp w dniu 22 stycznia 2018 r.: http://jgora.po.gov.pl/prawa_stron.php#karta.

¹⁰ Ustawa z dnia 12 lutego 2003 r. o ustanowieniu 22 lutego Dniem Ofiar Przestępstw, Dz.U. z 2003 r., Nr 59 poz. 517.